

ACKERMANNÉ KELŐ KAMILLA

ÉRTÉKEK A PEDAGÓGUS SZEMÉLYISÉGÉBEN

Az értékdefiníciók értelmezéseiben közös, hogy az értéket mindig az egyén vagy a közösség számára hasznos, becses, hatékonyságot fokozó, öröme, sikerre vezető tulajdonságként vagy jellemvonásként írják le. Értékfilozófiai kategóriaként azt fejezi ki, hogy mit tart egy adott társadalom fontosnak. Értékválasztásainkat sokféle hatás próbálja befolyásolni. Az érték tudat kialakítása (néha egymásnak ellentmondóan) több szinten folyik: a társadalom, az iskola, a pedagógus oktató-nevelő tevékenyége, a család és újabb ható tényezőként, a média tevékenysége által (Kovácsné Duró, 2015). Mára az információk nagyon sokféle forrásból hozzáférhetőek, a pedagógus professzió kényszerűen átalakult, ezért azoknak az emberi tényezőknek, kvalitásoknak kell ismét a fókuszba kerülniük, melyek a jellemnevelést segítik, hiszen a legfontosabb tananyagga maga az ember vált. A pedagógus személyiségének minősége, értékorientációja tanítványai számára mintáértékű, a család után ő a domináns értékforrás. Jelen írás azokból a személyes jellemvonásokból, ideálokból emel ki néhányat, melyek személyiségünket s egyben pedagógushivatásunkat gazdagíthatják, eredményesebbé tehetik, s melyek diákjaink számára mintául szolgálhatnak. Pedagógusnap közeledtével álljunk meg egy percre és

gondoljunk el néhány örök emberi értékünkről. Gondolkodásunk vezérfonalául Máncz István *Kísértés a jóra* című etikai könyve szolgál.

JÓSÁG

Mindenekelőtt álljon: a *jóság* „a szív legszemélyesebb értéke, lelki egészségünk feltétele” (Máncz, 1993, 15). Mindenek felett álló érték, melyre mindenki hivatott. A jóság belső hangja a lelkiismeret, amely a másokkal való jótételre, áldozatvállalásra indít bennünket. Ez a belső hang segít tetteinket mérlegre tenni, s a mérleg pontosan megmutatja, hogy etikai értelemben nem mindig az a jó, amely az egyes ember számára az. A jóság választatása egyben a rossz elutasítását is jelenti. Seneca szerint a választatáshoz akarat szükséges, s ebben az értelemben, az akarat mozgósításával, a rossz elutasításával jóvá válni művészet. „A jóság »cselekvő szeretet«, mely a mindennapi életben nyilvánul meg” (Somogyiné Ficsor, 2016, 181). A sokszor véghezvitt cselekedetek, így a jó cselekedetek is formálják a jellemet. Így válik a jóság jellemmé. A jóságos ember meglátja a másik emberben a jót, a tetteiben, terveiben, magatartásban megbúvó, rejtőző jószándékot. A jóság stabil jellemzője a személyiségnek. Biztonságos, kiszámítható klímát teremt maga körül, ahol nin-

csenek túlzott érzelmi amplitúdók. A jóság felébreszti a kíváncsiságot a másik ember személye iránt. Ezt a jellemvonást elsősorban a környezetünkben élőkön, munkatársakon, tanítványokon, szülőkön kell gyakorolnunk. Az első lépés mindig a miénk kell, hogy legyen, vagyis először nekünk kell példának lennünk a jóban. A jóság az iskolában tanítható, tanítandó érték. A kirekesztés, a szóbeli vagy fizikai agresszió, a bullying minden formája visszaszorítható lehet az egymás iránti jó cselekedetek gyakorlásával.

HÁLA

A hálás szív orvosság a szomorúság ellen, felüdíti a lelket, mely így másokat is képes felüldíteni, s megszülethet a derű. A hála nem csupán vallási kontextusban megjelenő, hanem mindennapi társas érzelmeink egyike. Tudományos kutatása a pozitív pszichológia megjelenésével kezdődött, korábban szociológiai szempontok szerint értelmezték. A pszichológiai kutatások előterébe mint a mentális egészség feltétele került, hasonlóan olyan érzelmekkel, mint a remény vagy a megbocsátás. A hálát felfoghatjuk érzelmeként, aktuálisan megélt érzelmi állapotként, de stabil jellemvonásként is. „A hálára való hajlam összefügg a pozitív érzelmek (boldogság, remény, optimizmus) magasabb és a negatív

érzelmek (sértődöttség, szorongás, irigység) alacsonyabb szintjével, valamint az étellel való nagyobb megelégedettséggel” (Nagy, 2013, 144). Szintén Nagy Beáta összegzéséből tudhatjuk, hogy a hálatelt személyek segítőkészebbek, nagyobb a megbocsátási hajlandóságuk, kapcsolataik szeretetteljesebbek, bizalommal teltebbek, mint a kevésbé hálatelt személyek. A hála és az étellel való elégedettség pozitív irányú összefüggéseit számos vizsgálat igazolta, csakúgy, mint pozitív hatását számos pszichopatológiai megbetegedés megelőzésére.

Hálát érezhetünk az életért, társas kapcsolatainkért, az anyagi javakért, az elért eredményekért, egyedi adottságainkért, a hivatásunkért. Érzelmi egészségünk alapja is önmagunk elfogadása, megszeretése, az életünkért érzett hála. A hála életszemlélet, mely a hiányállapot megélésében, a szükség idején mutatkozik meg leginkább. A magától értetődő hétköznapi elmúlással, 2020 márciusában élhettük át igazán életünk ajándék voltát. A tanítványainktól, kollégáinktól való elzárttság, a karantén megélése mutatta meg talán mindannyiunknak, hogy a mindennapi történéseink, a személyes találkozások lehetősége vagy az egészség nem magától értetődően javaink. Mindezeket eddig talán természetesen tekintettük, és éppen hiányukban értettük meg ajándék voltukat. Azonban ha alaptermészetünkre jellemző a hála, vagyis helyzetünkért hálásak vagyunk, a mindennapjainkat átszövi a megelégedettség és a hála érzése, akkor esetleges pillanatnyi negatív állapotunk sem homályosíthatja el világos látásunkat, és nem teszi hálátlaná gondolkodásunkat. Hálás szívvel könnyebb a jót tenni, észrevenni azokat a jócselekedeteket, melyeket mások tettek értünk és értékelni a körülöttünk lévőket. A hála átélése tanulható, tanítható és gyakorolható. Tanítványainkat is segítenünk kell a hála megélésére, kimondására vagy bármilyen módon történő kifejezésére, ezzel pozitív irányba terelve társas kapcsolataikat, valamint saját életük történéseinek értékelését, végeredményben pedig elégedettebbé válhatnak saját életükkel. A hála megjelenítésének módszertana több olyan gyakorlatot tartalmaz, melyeket diákjainkkal könnyedén elvégeztethetünk, pl. ilyen a mindennapos hálánapló, vagy valaki számára hálalevél írása, vagy a hála érzése cselekvésekbe fordí-

tással. Jócselekedeteink hála indítják a gyermekeket, szüleiket és munkatársainkat. Mi döntjük el, hogy az elégedettség vagy a hála érzése lesz úrrá a szívünkben.

MUNKA

A munka nem csupán gazdasági tevékenység, hanem az egész személyiséget kibontakoztató erkölcsi érték. „Az ember foglalkozása meglátszik megjelenésén, magatartásán, egész testén, sőt szellemiségén” (Máncz, 1993, 69.) A pedagógus a személyiségével dolgozik. Lényéből törekszik arra, hogy mindazt, amit megértett, átélte, bensővé tett, átadja másoknak. Azonban mind a szakmai, mind a társadalmi elvárások egyre gyarapodnak, új feladatoknak kell megfelelnünk, a pályánk presztízse nem nő, s aggasztó jelenségeként jelenik meg a rutinizálódás. Munkánk értékét nem a mennyisége határozza meg, hanem a minősége, a „hogyan”-ra adható válaszok. A pedagógiai munka nem képzelhető el szakmai fejlődés nélkül. Napjainkban számos kérdés fogalmazódik meg a tanárok körében: Hogyan hathatok az alfa generáció szülőiteire? Mik az új pszichológiai, pedagógiai elméletek, melyekkel meg kell ismerkednem, hogy a komplex problémákra komplex választ adjak? Kommunikációs, együttműködési stratégiáim hogyan fejleszthetem? Tanítók és tanárok csak folyamatos fejlődéssel, tanulással tudunk lépést tartani ezen kihívásokkal. Ahogy tanítványaink elé kitűzzük a célt és segítünk annak elérésében, magunknak is ki kell tűznünk újabb szakmai célokat. Olyan célokat, melyek gazdagítják személyiségünket, és amelyek azonosak értékrendünkkel. E célok, ideálok meghatározásának fontos lépése az önismeret. Gyengeségeink, erősségeink pontos meghatározása. Bizonyos jellemvonások, különleges ajándékok, képességek csak sajátjaink. Ezek ismerete segít ráébredni, hogy miként bontakoztassuk ki pedagógusként is személyiségünket. Mik ezek az ajándékok? Olyan tevékenységekben megnyilvánuló adottságok, melyek örömet okoznak, melyekkel szívesen foglalkozunk, melyekben átéljük a flow-élményt, s melyekben teljesítőképeségünk fokozódik. Abba az irányba érdemes fordulni. Olyan tevékenységeket kell a tanórákra bevinni, melyekben mi kiteljesedhetünk, s így a diákok is kiteljesednek általunk, s az eredmény valódi intellektuális teljesítmé-

nyekben valósul meg. Bizunk-e saját képességeinkben? Ha igen, akkor magas ideálokra kell törekedni, melyeket lábujjhegyre kapaszkodva érhetünk csak el. A megvalósításukhoz fel kell emelkednünk, de olyan magasak kell, hogy legyenek, hogy ne okozzon csalódást az elérhetetlenségük – mondta Mérei Ferenc. A nagyobb erőfeszítést igénylő feladatok elvégzéséhez sokszor ki kell lépünk a komfortzónánkból. Minden napra érdemes egy célt kitűznünk, melynek teljesítése motivál és szakmai eredményeinket fokozza. Pedagógus-továbbképzéseken gyakran feltesszük a kérdést: milyennek képzelem el a szakmai életútját a következő tíz évben? Leggyakrabban pozitív jövőképpel találkozunk, melyet minden esetben meg is erősítünk. Ezt a jövőképet célban határozzuk meg és igyekszünk lépésekre bontani. Tudatosítjuk, hogy ezeknek a céloknak az eléréseért meg kell dolgoznunk, azonban az egyes lépések megtétele elégedettséggel, eredményesség-érzéssel tölt el, s a továbbiakra ösztönöz erejű.

Történetek mégis olyan események, válsághelyzetek, melyek kudarcot eredményeznek, melyek önbizalmunk vesztését, csüggedést, s ezzel szoros összefüggésben teljesítményromlást eredményeznek. Negatív énképpel, önmagunk alábecsülésével saját fejlődésünknek szabunk gátat. Sajnos olyan társadalmi valóságban élünk, ahol a munkánk sokféle tekintetben alulértékelt. Gyakran emlegetjük, hogy alulbérezésünk túlmunkát követel, amely miatt nem érünk rá az értelmiségi léthez méltó életmód folytatására. Ebben a valóságban nem marad más, mint egymás munkáját, értékeit elismerni és sikereinknek együtt örülni. Bátorítsuk egymást, dicsérjük kollégáinkat, mutassuk ki feljűnk nagyra becsülésünket!

ALÁZAT

„Belső szabadság, helyes önismeret” (Máncz, 1993, 73). Annak felismerése, hogy értékemet az egyediségem adja. Ha elfogadom magam az erényeimmel és hiányosságaimmal együtt, tisztelttel adózom önmagam ember volta előtt, képes leszek másokat is elfogadni és tisztelni. Ez megváltoztatja látásmódomat és kapcsolatrendszeremet. Az értékességünket nem az érzéseink bizonyítják. Akkor is azok vagyunk, ha nem érezzük annak magunkat a családjainkban vagy a munkahelyünkön, esetleg a világ szemében nem

vagyunk elég sikeresek. Az értékesség nem tökéletességet vagy hibátlaniságot jelent, sokkal inkább törekvést a jóra. Ugyanakkor az alázat helyes önismertet feltételez. Nem kishitűség, hanem saját lehetőségeink és korlátaink pontos ismerete. Annak felismerése, hogy a szakmánk gyakorlásában van fejlődési potenciálunk. Ez teremti meg későbbi fejlődési lehetőségünket. A szerény ember nem dicsekszik. Nem kíván eredményeinek reklámot, díjat. Munkatársait, segítőt, tanítványait, s az ő eredményeiket azonban rendre elismeri, sőt, sokszor maga elé helyezi. Az alázat teremti meg az elfogadás, a személyes kapcsolat kialakításának lehetőségét, a másik nézőpontjának elismerését, esetleges elfogadását. Az alázatos ember ítélet és erőszak helyett tiszteli a másik embert, figyel, megismeri és igényeinek megfelelően közelít hozzá. Megváltozott társadalmi helyzetük miatt a gyermekek sokszor követelőzők, türelmetlenek, jogaikat ismerik és minden áron érvényesítik, míg kötelességeikkel (ha tisztában is vannak velük) sokszor nem törődnek. Ezért az alázat tanítása napjainkban elsődlegessé válik, azonban annak felismerése, hogy alázatot kell tanulnunk, csak kellő alázat birtokában történhet meg.

BÖLCSESSÉG

„Bölcs az, aki tudja, több LENNI, mint látszani. [...] A bölcs ember egyszerű. Megelégedettsége miatt mindig megvan mindene. [...] A bölcs tudja, hogy mikor kell szólnia és mikor mond többet a hallgatása” (Máncz, 1993, 55). A bölcsesség a pedagógushivatásban karöltve jár a *becsületességgel*, melynek alapja az önbecsülésünk. „Legmegbízhatóbb becsületérzésünk őrzi tisztességünket, erkölcsi értékeinket. [...] A becsületérzés óv meg attól, hogy akár csak titokban is olyat tegyünk, ami lealjasít. A becsület tesz megbízhatóvá minket mások előtt. A becsület életmód. A becsület tekintélyt ad. A becsület személyhez fűződő jog. Védi a törvényt [...] A személy becsülete mellett ismerjük a hivatásbeli becsületet” (Máncz, 1993, 64–65). A tanár a pedagógushivatás becsületéért dolgozik. Szavát a gyermekek százai isszák, ezért szavahihetősége becsületének záloga. A hazugság, a képmutatás, a kétszínűség mind a becsület elvesztését eredményezik. Tetteink sem mondhatnak ellent szavainknak. A pedagógus önazonos kell, hogy legyen, az

elvárásrendszerben nem veszhet el saját személyiségének egyedisége. A becsület jelen értelmezésben tehát hitelességet jelent, mely szavaink, tetteink, személyiségünk harmóniája. Ebből nő ki a diákok által fontosnak tekintett néhány pedagógus-jellemvonás: az őszinteség, a következetesség, a kiszámíthatóság és az előítéletmentesség.

LELKIERŐ

A pedagógus számára az érzelmi megterhelést a munkával járó erős érzelmi töltet jelenti, mely megnyilvánul a gyermekszerepben, a segíteni akarás szándékában vagy a problémaérzékenységben. Folyamatosan adnunk kell saját lényünkől empátiát, figyelmet, megértést, elnézést, bátorítást, megbocsátást. Néha azzal szembesülünk, hogy segítségre van szüksége a gyermeknek, a szülőnek vagy éppen munkatársunknak, hogy hatékonyabban, magabiztosabban váljon saját szerepében. Szerteágazó problémákkal találkozunk, melyek egy része érzelmileg megterhel bennünket. És gyakran úgy érezhetjük, hogy jó lenne mindezeket valahonnan visszakapni, vagy legalábbis ezekhez erőt meríteni. Sajnos nem mindenkinek van meg a forrása. Sokat segíthetne ebben a saját személyiségünkre, nézeteinkre, tevékenységünkre irányuló reflexió gyakorlása. A reflektív gondolkodás tudatos fejlesztése történhet önállóan vagy segítőpartnerek segítségével. Az önismereten és valós önértékelésen alapuló „enerős” személyiség képes céljait elérni és másokat is magával ragadni. A kollégák, szülők vagy a tanulók visszajelzései, pozitív, segítő értékelései, dicséretei javíthatnák szakmai kompetenciaérzésünket. A vélemények azonban tartalmazhatnak olyan tulajdonságokat, személyiségjegyeket, szokásokat, viselkedéseket, melyekkel szembesülni kellemetlen, néha fájó érzés. Éppen ezért a reflexiók kikéréséhez, meghallgatásához és azok alapján a változás megkezdéséhez nem kevés bátorságra van szükség.

BÁTORSÁG

„Nagy úr a félelem. A félelemnél csak a bátorság hatalmasabb [...] A kezdeményezés bátorsága legyőzi az ismeretlen miatti félelmet [...] Bátor az, aki kitartóan meggyőződése mellett szól, és aszerint cselekszik még akkor is, ha ezért gúny, értetlenség, megvetés éri. A bátor ember mer önmaga lenni. A bátorság tesz szabaddá a közvéle-

mény erőszakosságától. A bátorság ikertestvére az *okosság*. Együtt őrzik az embert a gyávaságtól és a vakmerőségtől (Máncz, 1993, 104-105). Minden változás gátja a félelem. Bátorság, a félelem és a kétségek leküzdése szükséges a kockázatvállaláshoz, az új ötletekhez, módszerek kipróbálásához, kapcsolataink rendezéséhez. Mi mindentől tartottak vissza vélt vagy valós félelmeink, milyen gátak épültek bennünk miattuk?

A pedagógus minta. Életmódja, érték-választása, élethelyzeteinek megélése, személyiségének fejlesztése, kulturális szokásai, konfliktuskezelése, döntései egyaránt modellértékűek a diákok számára. A hiteles pedagógus személyiségét, szerepeit nyíltan megéli és vállalja. Nevelési feladataink kiterjednek a diákok önazonossá válásának segítésére is, arra, hogy megtalálják saját szerepüket és helyüket a társadalomban. Vajon a tanítványaink jónak látnak? Alázatosnak, szavahihetőnek, szorgosnak, erősnek, bátornak tartanak? Az értékek listája bővíthető, mint ahogy személyiségünk fejleszthető. A jelen írásban átgondolt erények nem eredményeznek nagy, vastapsos sikereket az életben, sokkal inkább belső megelégedettséget. Hordozásukkal erodálódásuknak szabunk gátat, és személyiségünk gazdagodik, értékesebbé válik általuk. A pedagógus személyisége maga az ÉRTÉK, mely nevelési, oktatási intézményeinket nem csupán oktatóvá, hanem jellemnevelővé is teszi.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Kovácsné Duró Andrea (2015): *Egy értékpreferencia-vizsgálat tanulságai*. In: The Publications of the MultiScience – XXIX. microCAD International Multidisciplinary Scientific Conference, Miskolci Egyetem, Miskolc.
- Máncz István (1993): *Kísértés a jóra*. Szent István Társulat, Budapest.
- Nagy Beáta Magda (2013): *A hála pszichológiája*. In: Mentálhigiéne és Pszichoszomatika 14. 2, 139–165. <http://real.mtak.hu/57937/1/mental.14.2013.2.3.pdf>
- Seneca, Lucius Annaeus (2002): *Seneca prózai művei I–II*. Szentpál.
- Somogyiné Ficsor Krisztina (2016): *Jellem ABC a Biblia alapján*. Budapest-Fasori Református Kollégium Julianna Általános Iskolája, Budapest.
- Szivák Judit (2003): *A reflektív gondolkodás fejlesztése*. Gondolat Kiadói Kör, ELTE BTK Neveléstudományi Intézet, Budapest.